

Bestuurlijke Netwerkkarten Crisisbeheersing

Netwerkkart 21 Spoorvervoer

Nederlandse Academie voor Crisisbeheersing en Brandweezorg
Postbus 7010
6801 HA Arnhem
Kemperbergerweg 783, Arnhem
www.nipv.nl
info@nipv.nl
026 355 24 00

Colofon

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan de samensteller geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade ontstaan door eventuele fouten c.q. onvolkomenheden in deze publicatie.

Om deze publicatie te kunnen blijven ontwikkelen en verbeteren, ontvangen wij graag commentaar en suggesties ter verbetering. Vragen of opmerkingen kunt u sturen naar info@nipv.nl, onder vermelding van Bestuurlijke Netwerkkarten.

© Nederlands Instituut Publieke Veiligheid (NIPV) en provincie Noord-Holland, 2025

Auteur(s)	Merijn ten Dam
Contactpersoon	Merijn ten Dam

Datum	2025
Status	handboek
Versie	202504

Wij hechten veel belang aan kennisdeling. Delen uit deze publicatie mogen dan ook worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding.

Het Nederlands Instituut Publieke Veiligheid is bij wet vastgelegd onder de naam Instituut Fysieke Veiligheid.

21 Spoorvervoer

Inclusief lokaal spoor

Crisistypen	> treinongeval> gevolgen van een treinongeval voor het milieu> verstoring openbare orde> andere crises met gevolgen voor het spoorvervoer waardoor verkeersmaatregelen of andere maatregelen op het spoor nodig zijn (zoals hoogwater)> schaarste aan vervoerscapaciteit

Bevoegd gezag	> vervoerder openbaar vervoer> drie soorten beheerders: de beheerder van de hoofdspoorweginfrastructuur (ProRail), beheerder van de stations (NS) en beheerders van lokaal spoor (metro en tram)> minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)> rijksheren namens de minister van IenW> Gedeputeerde Staten (GS) of bestuur van stadsregio Amsterdam of van metropoolregio Rotterdam-Den Haag; of college van Burgemeester en Wethouders> burgemeester of voorzitter veiligheidsregio

Soorten maatregelen	> eigen maatregelen beheerders (bij ProRail: verkeer, berging, herstel)> rampenbestrijding> maatregelen bij een verontreiniging> handhaving openbare orde> vervoersnoodmaatregelen

Beheer en vervoer

- > Bij spoorvervoer moet worden onderscheiden:
 - het beheer van de hoofdspoorweginfrastructuur (beheer van het hoofdspoorwegennet met daartoe behorende emplacements, laad- en losplaatsen; verkeersleiding)
 - het beheer van de stations
 - het vervoer per spoor
- het beheer van regionaal en lokaal spoor (metro en tram).
- > ProRail is de beheerder van de hoofdspoorweginfrastructuur.
- > Vervoerders ('spoorwegondernemingen') kunnen vervoerders van personen of goederen zijn:
 - de NS is concessiehouder van het hoofdspoorwegennet (incl. HSL-Zuid) voor het vervoer van personen, naast regionale concessiehouders voor

- personenvervoer op de decentrale sporen
 - voor het vervoer van goederen per spoor zijn in Nederland ruim vijftien vervoerders actief.
 - De NS is de beheerder van de stations (bedrijfsonderdeel NS Stations).
- > Het beheer van infrastructuur voor metro en tram en het vervoer per metro en tram is in handen van (geprivatiseerde) gemeentelijke vervoersbedrijven.
- > Vanaf 1 december 2015 zijn provincies en besturen van de door wet aangewezen regio's verantwoordelijk voor het beheer van het regionaal en lokaal spoor. Zij wijzen de beheerders aan.

Optreden minister van IenW

- > De minister van IenW kan aan een beheerder van infrastructuur (met inbegrip van stations) aanwijzingen (= bevelen) geven.

Incidentmanagementorganisatie Rail (IMOR)

- > De IMOR vormt een samenwerkingsverband van beheerders en vervoerders, onder coördinatie en leiding van ProRail.
- > De samenwerkende Incidentenorganisaties Rail handelen incidenten (calamiteiten, ongevallen) binnen de spoorsector in beginsel zelfstandig af.
- > Wanneer er sprake is van gevaar voor mens, dier en milieu zijn het overheidsgezag en de overheidshulpdiensten de bepalende instanties voor de afhandeling van het incident en zijn de Incidentenorganisaties Spoor volgend.
- > Bij de afhandeling van incidenten worden drie organisatieniveaus onderscheiden:
 1. Eerste niveau: afhandeling van het incident in het veld. De algemeen leider (OvD Rail) geeft leiding aan de diensten die vanuit de spoorwegsector betrokken zijn. Daarnaast coördineert

- de OvD Rail met de overheidshulpdiensten in het veld.
 - 2. Tweede niveau: Operationele coördinatie ten aanzien van de landelijke logistiek en continuïteit van de treindienst. De OvD Spoor geeft leiding aan Regieteam Operationeel Controle Centrum Rail (OCCR) met daarin landelijke vertegenwoordigers van partijen uit de spoorsector en informeert het Departementaal Coördinatie Centrum (DCC) van het ministerie van IenW.
 - 3. Derde niveau: bestuurlijke coördinatie door het Crisis Management Team van ProRail (directieniveau).
- > Internationale informatie en bijstand:
 - verkeerscentrales wisselen informatie uit over stremmingen en omleidingen
 - zo nodig kan onderlinge ad hoc bijstand door beheerders worden verleend.

Lokaal spoor

- > Het beheer van lokaal spoor (zoals tram- en metrospoor) is vanaf 1 december 2015 de verantwoordelijkheid van de provincie of van een door wet aangewezen regio (stadsregio Amsterdam en metropoolregio Rotterdam-Den Haag). Deze verantwoordelijkheid kan bij het spoor dat binnen één gemeente valt door provincie of regio overgedragen worden aan de gemeente.
- > De provincie of regio (of gemeente) houden toezicht op de beheerder (veelal geprivatiseerde gemeentelijke vervoersbedrijven). Het toezicht wordt uitgevoerd door Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT).
- > De provincie of regio (of gemeente) kan ter handhaving van de wettelijke vereisten en verplichtingen jegens de beheerder zo nodig (spoed)bestuursdwang toepassen.
- > Indien de veiligheid van het lokale spoor in gevaar komt, kan de beheerder passende maatregelen nemen, zoals herstel of het zo nodig geheel of gedeeltelijk buiten

dienst stellen van de lokale spoorweg. De beheerder kan daarbij aanwijzingen geven aan vervoerders.

- > De beheerder van lokaal spoor maakt geen deel uit van de Incidentmanagementorganisatie Rail van ProRail (IMOR).

Interbestuurlijk toezicht bij lokaal spoor

- > Indeplaatsstelling: de minister van lenW kan namens en ten laste van de provincie maatregelen treffen wanneer de provincie als bevoegd gezag een handeling niet of niet gevorderd resultaat niet, niet tijdig of niet naar behoren tot stand brengt.
- > De provincie kan dit toezicht hebben jegens een gemeente (wanneer het beheer is overgedragen aan een gemeente).
- > Indeplaatsstelling kan bij spoed direct, zonder voorafgaand overleg of schriftelijke bekendmaking.
- > Indeplaatsstelling kan niet jegens een regio.

Ongeval of verstoring openbare orde

- > Bij een ongeval of een probleem met de openbare orde ligt het overheidsgezag bij de burgemeester of voorzitter veiligheidsregio, conform de algemene rampenbestrijding en handhaving van de openbare orde.
- > ProRail treft maatregelen tot herstel van de veilige en ongestoorde treinenloop. ProRail kan aan spoorwegondernemingen aanwijzingen (= bevelen) geven en draagt zorg voor berging en baanherstel.
- > Ter handhaving van de orde en veiligheid in het openbaar vervoer kan de vervoerder (ook op lokaal spoor) aanwijzingen (= bevelen) geven en kan een reisverbod worden opgelegd en gehandhaafd. (Voor vervoersnoodmaatregelen – onder andere jegens openbaar vervoerbedrijven – in verband met capaciteit, zie hierna.)
- > Bij gevolgen voor het milieu, zie de *Bestuurlijke Netwerkaart milieu*.

Relatie beheerder - burgemeester

- > Het geven van een bevel aan ProRail vindt in beginsel plaats door de minister van lenW.
- > De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio zou op grond van zijn noodbevelsbevoegdheid (inclusief het opperbevel) in verband met de openbare orde en veiligheid zo nodig een bevel aan ProRail kunnen geven. Toepassing van het beginsel van subsidiariteit houdt echter in dat hij een verzoek tot interventie doet aan de minister van lenW, bijvoorbeeld tot het stilleggen van treinverkeer. De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio past hier dus in beginsel zijn bevoegdheden niet toe.
- > Als er geen noodzaak is tot uitoefening van een bevoegdheid door de minister van lenW, kan dit contact met ProRail ook rechtstreeks of via de politie lopen.
- > De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio kan een bevel geven aan de beheerder van een station (NS). Indien er sprake is van een crisis waarbij de regie is gecentraliseerd (bijvoorbeeld landelijke verkeersmaatregelen bij een grootschalige evacuatie of bij een grootschalig milieu-incident), houdt toepassing van het beginsel van subsidiariteit echter in dat de burgemeester of voorzitter veiligheidsregio een verzoek tot door hem gewenste maatregelen voor stations doet aan de minister van lenW. De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio past dan dus in beginsel zijn bevoegdheden niet toe.
- > De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio kan een bevel geven aan de beheerder van lokaal spoor. Indien het bevel betrekking heeft op het niet naleven door de beheerder van wettelijke verplichtingen ten aanzien van het beheer, houdt toepassing van het beginsel van subsidiariteit echter in dat de burgemeester of voorzitter veiligheidsregio eerst een verzoek tot door hem gewenste maatregelen doet aan GS of het bestuur van de regio, of indien gedelegeerd aan de

gemeente, het college van Burgemeester en Wethouders.

Relatie met gemeentelijk of regionaal beleidsteam en met commissaris van de Koning

- > De regiodirecteur relatiemanagement van ProRail vertegenwoordigt de spoorsector in een gemeentelijk of regionaal beleidsteam. De regiodirecteur kan zich bij laten staan door een manager van Incidentmanagement van ProRail.
- > Evenals het geval is voor drinkwater, elektriciteit en gas, telecom, watersystemen, waterwegen en vaarwegen, is er een convenant in inzake de samenwerking tussen veiligheidsregio, politieregio en ProRail.
- > De hoofdingenieur-directeur van een regionale dienst van Rijkswaterstaat (HID) is tevens rijksheer voor IenW: hij vertegenwoordigt de minister in een regionaal beleidsteam.
- > Voor de relatie HID – commissaris van de Koning, zie de *Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*.
- > Indien een burgemeester of voorzitter veiligheidsregio een maatregel of het optreden van ProRail of de HID om redenen van de openbare veiligheid of openbare orde onverantwoord acht, kan hij:
 - op grond van zijn eigen noodbevoegdheden binnen het domein

van openbare orde en veiligheid een bevel geven of voorschriften uitvaardigen en daarbij binnen dat kader maatregelen van ProRail of de HID bijsturen of beperken

- aan de commissaris verzoeken te interveniëren richting de HID. De commissaris kan een aanwijzing geven inzake samenwerking of – voor wat betreft de maatregelen zelf – overleg voeren met de HID of ‘bovenlangs’ verzoeken jegens de HID dwingend op te treden.
- > Vice versa, als de HID een maatregel van een burgemeester of voorzitter van een veiligheidsregio onverantwoord acht, kan hij verzoeken dat de commissaris ingrijpt. De minister van IenW kan aan de minister van JenV verzoeken in te grijpen.

Schaarste vervoerscapaciteit

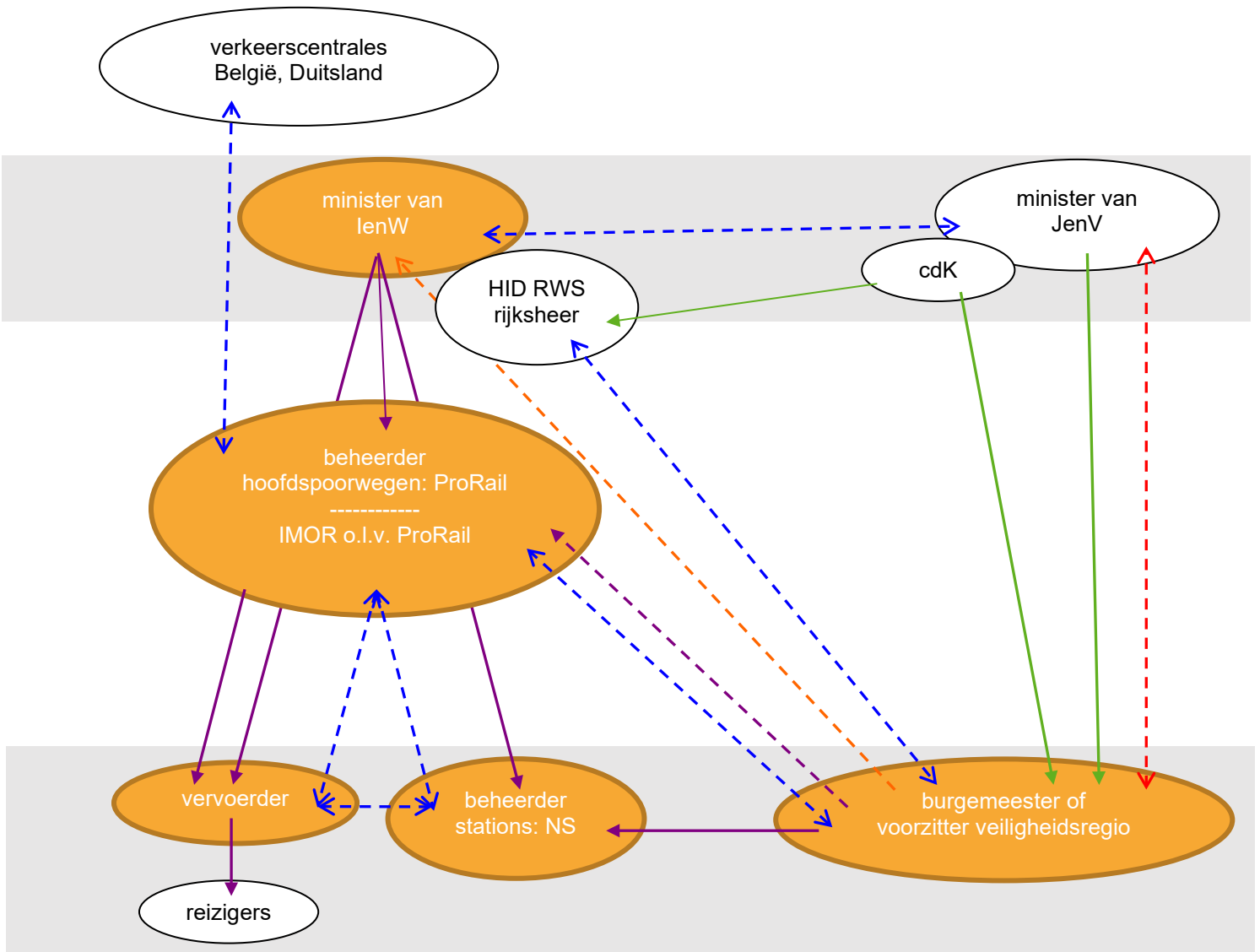
- > De minister van IenW (of de HID van Rijkswaterstaat in mandaat) kan tijdens een crisis een interventie in de markt plegen ten aanzien van het vervoer (vervoersnoodmaatregelen), bijvoorbeeld prioritering van bepaald vervoer of de oplegging van een vervoerplicht.

Europese Unie

- > De Europese Unie – met inbegrip van het Europees spoorwegbureau (*European railway agency*) – is kaderstellend voor de sector spoor, maar vervult in de responsfase op dit terrein geen rol.

functionele keten spoorvervoer

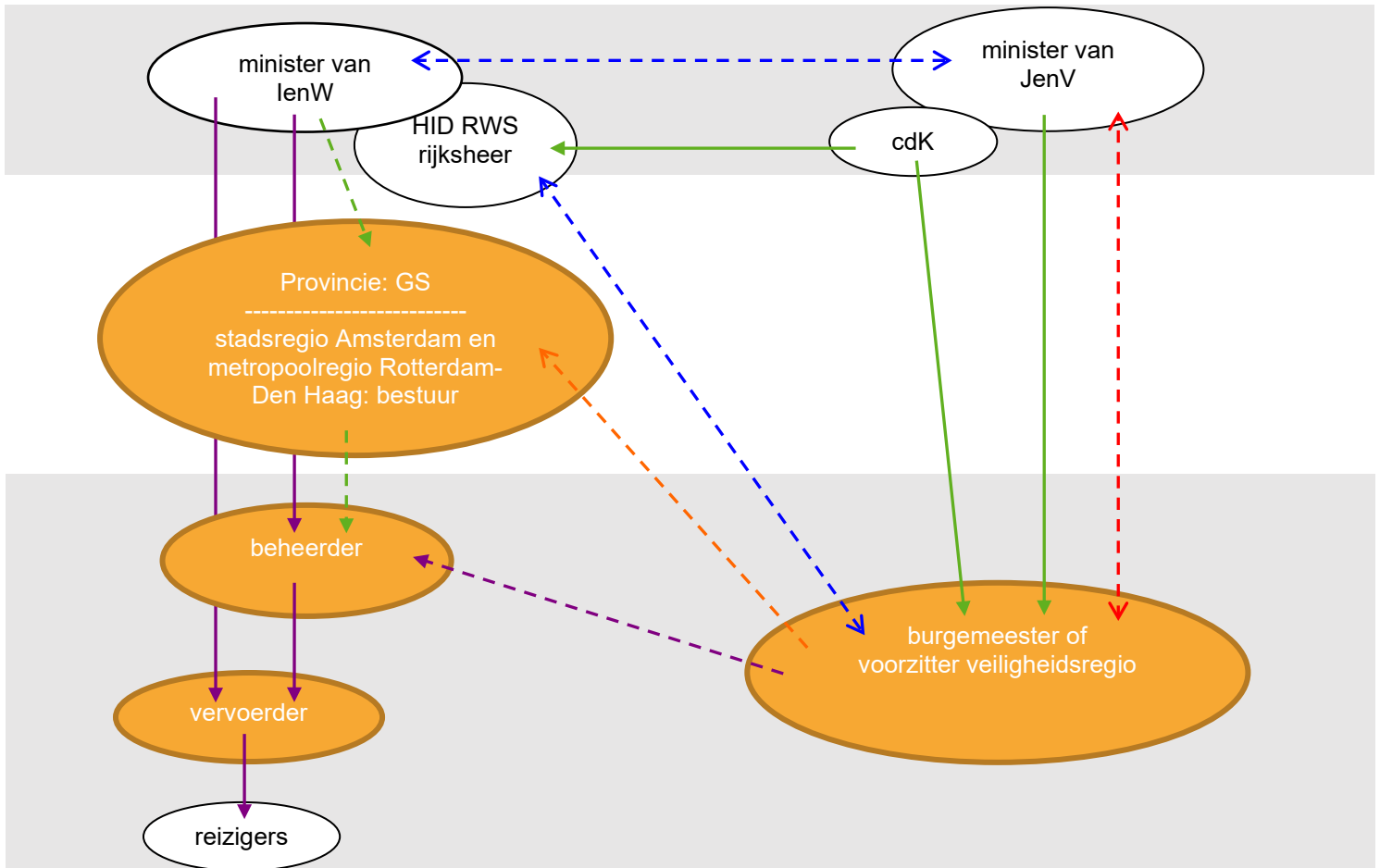
algemene keten

- - - - -> Informatie en afstemming
 - - - - -> Bijstand
 - - - - - Interne lijnen
 - > Maatregelen jegens bevolking/bedrijven
 - - - - -> Verzoek burgemeester of voorzitter veiligheidsregio aan min. van IenW om jegens een beheerder op te treden
 - - - - -> Maatregelen jegens beheerder door burgemeester of voorzitter veiligheidsregio, subsidiair
 - > Bestuurlijk toezicht, tevens onderlinge informatie
- IMOR Incidentmanagementorganisatie Rail

functionele keten lokaal spoorvervoer

algemene keten

- - - - - > Informatie en afstemming
- - - - - > Bijstand
- - - - - > Interne lijnen
- > Maatregelen jegens bevolking/bedrijven
- - - - - > Maatregelen jegens beheerder door burgemeester of voorzitter veiligheidsregio, subsidiair
- > Bestuurlijk toezicht, tevens onderlinge informatie Toezicht
- - - - - > Interbestuurlijk Toezicht: indeplaatsstelling in het geval van taakverwaarlozing

NB In sommige gevallen is de verantwoordelijkheid van het (concessie)beheer van provincie/plusregio overgedragen aan de gemeente (b.v. bij metrospoor binnen gemeenten).

